

Список використаних джерел:

1. Машовець К. Хроніка війни на Донбасі: від мітингів до танків [Електронний ресурс] / Костянтин Машовець // Інформаційно-аналітичний центр. – 2014. – Режим доступу: <http://mediarnbo.org/2014/10/18/hronika-viyni-na-donbasi-vid-mitingiv/>
2. Добровольчі батальйони у складі Національної гвардії України – бойовий шлях батальйону «Імені генерала Кульчицького» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національної гвардії України. – 2016. – Режим доступу: <http://ngu.gov.ua/ua/news/dobrovolchi-batalyony-u-skladi-nacionalnoyi-gvardiyi-ukrayiny-boyovyy-shlyah-batalyonu-imeni>
3. Болісний бойовий шлях 51 ОМБ розпочався із Волновахи [Електронний ресурс] // Волинські новини. – 2016. – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/vidsichagresoruukrayinayedina/bolisnyy-boyovyy-shliakh-51-omb/>
4. Гордійчук О. 51-ша бригада: три роки після відступу в Росію, роки судів попереду [Електронний ресурс] / Ольга Гордійчук // Новинарня. – 2017. – Режим доступу: <https://novynarnia.com/2017/07/25/51-sha-brigada-tri-roki-pislya-vidstupu-v-rosiyu-roki-sudiv-poperedu/>
5. Дебальцівський плацдарм. Невідомі подробиці операції та переговорів у Мінську [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2016. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2016/02/18/7099435/>

Мелешко Я.Г.

аспірант,

*Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського*

ОСТАРБАЙТЕРИ ПОЛТАВЩИНИ

Напередодні Другої світової війни під час стрімкого просування Вермахту вглиб СРСР нацистське керівництво не планувало використовувати у промисловості Німеччини робочу силу з окупованих територій Радянського союзу (в тому числі з України). Навпаки, розробляли плани масового винищення мільйонів місцевих жителів (генеральний план «Ост», щоб розчистити територію для розселення німецьких колоністів. Дана концепція домінувала до осені 1941 р. до не змінилася воєнна ситуація, й короткочасна військова кампанія не переросла у позиційну війну на витривалість. Завозити ж робітників із

Радянського союзу до Німеччини суперечило ідеологічним поглядам нацистів, загрожувало національній безпеці та «чистоті німецької крові». Тільки наприкінці осені 1941 р. тиск, що виник в середовищі промисловців країни передусім власників вугільних шахт Рурського басейну, змусив нацистське керівництво піти на поступки. Рішення ухвалене після тривалої суперечки і в жовтні та листопаді 1941 р. затверджене А. Гітлером та Г. Герингом в основному комплексі першочергових заходів. Директива Г. Геринга від 7 листопада 1941 р. правовий статус цивільних робітників з окупованих територій Радянського союзу, який мало чим відрізнявся від становища полонених червоноармійців [2, с. 44–45].

Поразка німецьких військ під Москвою взимку 1941 року означала крах сподівань гітлерівців на «блискавичну війну». Перед Німеччиною постала примара затяжної війни на кількох фронтах, яка потребувала максимальної мобілізації матеріальних і людських ресурсів Третього рейху. Нестачу робочої сили у зв'язку з мобілізацією чоловіків на фронт керівництво нацистської Німеччини намагалося компенсувати за рахунок підневільної праці підкорених народів [5, с. 316].

Уже наприкінці 1941 – початку 1942 рр. гітлерівці розгорнули галасливу пропагандистську кампанію, щоб налагодити масовий добровільний виїзд на роботу до Німеччини. Жителів міст і сіл закликали взяти участь у «будівництві нової Європи та забезпеченні якнайшвидшого завершення війни». Нацистська пропаганда намагалася спокусити людей принадами всіляких благ, котрі начебто очікують їх у німецькому «раю»: високими заробітками, добротним житлом, набуттям цінних спеціальностей і кваліфікації, можливістю побачити «Захід» і прилучитись до «європейської культури» [4, с. 258].

Перші спроби вербування добровольців на роботу в Рейх зі Східної України німецькі установи здійснили ще восени 1941 р., до прийняття офіційного рішення про використання робочої сили в Німеччині з Радянського Союзу. Ініціативу Імперського міністерства праці, яке вже з вересня 1941 р. клопотало перед Г. Герингом про дозвіл на вербування робітників для Німеччини з української гірничодобувної промислової зони у Кривому Розі. Масштабну кампанію вербування робочої сили на Сході німецькі установи розпочали в 1942 році. До цього вже з листопада 1941 р. в Рейхскомісаріаті «Україна» діяло 10 вербувальних комісій (у Ковелі, Рівному, Житомирі, Проскурові (нині Хмельницький), Вінниці, Києві,

Умані, Кременчуці, Кривому Розі, Дніпропетровську), які спочатку набирали військовополонених для підприємства Рейху [2, с. 47–48].

Від вивезення до Німеччини звільнялася лише молодь, вражена тяжкими хворобами, робітники підприємств, які працювали на війну, церковнослужителі, службовці допоміжної української адміністрації і поліції (це була одна із причин, чому молодь йшла на службу до поліції) та деякі інші категорії населення. За 2 роки окупації Полтавщини на рабську працю до Німеччини було відправлено близько 8000 чоловік. Начальник жіночого відділу міської Біржі праці Шелест відправляла навіть хворих, які мали довідки про звільнення. Після повернення радянської влади вона була засуджена військовим трибуналом на 10 років тюремного ув'язнення [5, с. 321].

Радянські робітники використовувалися, як підручна робоча сила на металургійних підприємствах, на фізично важкій та брудній роботі й на підприємствах переробної та машинобудівної промисловості. На думку У. Герберта суть, використання оstarбайтерів у німецькій економіці полягає в значно більшому значенні їх для випуску оборонної продукції, ніж західних робітників. За спостереженнями німецького дослідника, типовим робочим місцем оstarбайтера був токарний чи фрезерувальний станок, де він працював один або під наглядом німецький робітника, чи інша робота, яка потребувала багато ручної праці. Тривалість робочого дня оstarбайтера залежала від робочого режиму підприємства: у середньому 8–12 год. на добу або 48–60 год. на тиждень. Часто такий же режим був і в німецький та інших робітників, особливо якщо робоче місце не було автономним, а входило до загального технологічного процесу підприємства [2, с. 66–67].

15 грудня 1942 р. Кременчуцький гебіткомісар через місцеву газету «Дніпрова хвиля» повідомив жителів округи, що протягом останніх тижнів до Третього рейху виїхало 11 тисяч молодих українців, а тому «вербування до Німеччини закінчено». Проте це був не більш як, пропагандистський трюк, тому полювання на українську молодь тривало до кінця німецької окупації [1, с. 322]. 20-27 листопада 1942 року в Кременчуці та Крюкові був затверджений наказ про те, що в Німеччину відправляється зимовий одяг для українців, що виїхали працювати до Німеччини весною та літку 1942 року. Одяг приймали за 3 дні означеного терміну на (вул. Шевченка, 34). Вага пакунка повинна бути не більше за 40 кг; пакунок не зашивається, а лише зв'язується [1, с. 2].

Люди по різному сприймали роботу в Німеччині, в якості остарбайтера, одним подобалось працювати, іншим тягло назад на батьківщину, зараз приведу декілька порівняльних прикладів різних вражень остарбайтерів, котрі працювали на благо Третього Рейху [слова автора статті].

Ось як Кисіль Ганна родом з м. Кобеляки, яка працювала остарбайтером в м. Ганновер пише так «Даремно ви плачете і не спите цілі ночі, думаючи кожну хвилину про нас. Ми знаємо, що Вас хвилюють різні провокаційні чутки, які вилітають довгі язики брехунів, залишки жидо-більшовицьких агітаторів, що говорять, що ніби ми тут не маємо, що їсти в що одягтися, тощо. В Німеччині ми ознайомилися з передовим культурним життям, вивчимо світ, багато нового. По закінченні війни ми повернемося додому з великим досвідом, з набутими досвідом, з набутими знаннями. Ми озброїмо наші українські степи і фабрики новою модерною технікою, побудуємо такі шляхи, міста і села в цій чудовій Німеччині!» [3, с. 2]. Для порівняння про долю українців в Німеччині розповідала Ольга К. з Мачух Полтавського району в листі до батьків: «Добрий день, дорогі родителі, за якими я дуже скучаю... Я одержала ваше друге письмо і так наплакалась, що мабуть, не прийдеться бачитись. А скільки тих сліз проливаєш! Якби ви знали наше життя в Германії, що робиш як проклятий, то ще й одежі не дають. Ходимо обідрані, замазані, і ніколи приакуратитись. Так цілий день робиш, а ввечері у десять, в одинадцять годин корови дій та посуду мий до дванадцяти. Хазяї полягають, а ти мусиш робити. Оце таке наше життя.

За 2 роки німецької окупації з Полтавщини на примусові роботи до Третього рейху було вивезено близько 175 000 юнаків і дівчат. Частина з них там загинула від хвороб, знущань і бомбардувань, але більшість із підірваним здоров'ям визволили радянські та союзницькі війська. Здорових чоловіків відразу ж мобілізували до Червоної армії, а жінок, уже як репатріанток, після прискіпливої перевірки в збірно-переселенських пунктах відправили додому здебільшого пішки [5, с. 325–331].

Загалом, опитані очевидці визначають як найбільш тяжкий період до 1953 р., коли особливо допікала матеріальна скрута та доводилося приховувати факт своєї праці в Німеччині. На довгі роки мільйони українських громадян, які зазнали тяжкої долі в роки війни, практично випали з поля зору науковців, були витіснені з колективної пам'яті про Другу світову війну. У 2000 році було прийняти Верховною Радою України закон «Про жертви нацистських переслідувань», де визначені

правові, економічні, й організаційні засади державної політики щодо цієї категорії громадян, гарантовано їхній захист та збереження пам'яті про них [2, с. 84–85].

Список використаних джерел:

1. Ревегук В.Я. Полтавщина в часи німецької окупації (1941–1943) / В.Я. Ревегук – Полтава: Дивосвіт, 2015. – 388 с.
2. Перехрест О.Г. Українське село 1941–1945 рр.: Економічне і соціальне становище / О.Г. Перехрест – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – 688 с.
3. Гальчак С. Українські робітники нацистської Німеччини: вербування, примусова праця, репатріація / С. Гальчак, Т. Пастушенко, М. Шевченко // Україна у Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. у 2-кн. Кн. 2 / [ред. В.А. Смолій, Г.В. Борjak та ін.]. – Київ: Наукова думка, 2011. – 943 с.
4. Алей О. Наказ № 173 по місту Кремечуку та Крюкову від 16.11.1942 року «Провідправку зимового одягу українцям, які працюють в Німеччині / О. Алей // Дніпрова хвиля. – 1942. – № 91(108). – 17 листопада. – С. 2.
5. Лист до рідних / Дніпрова хвиля. – 1942. – № 103 (120). – 15 грудня. – С. 2.

Селезньов М.О.

студент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ: ВИТОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ

Відновлення Україною незалежності у 1991 р. зумовило трансформацію політичної системи, з'явилися нові політичні інститути, серед яких провідну роль став відігравати президент. Становлення і розвиток інституту президентства в Україні викликає інтерес у правознавців, політологів, соціологів і, безумовно, в істориків.

Впровадженню інституту президентства в Україні сприяли політичні зміни в СРСР в умовах здійснення політики перебудови і введення поста Президента СРСР. На третьому з'їзді народних депутатів СРСР у березні 1990 р. прийняли закон, в якому зазначалось, що керівником СРСР є Президент СРСР, який обирався на основі загального, рівного і прямого